

Missbrukare och övriga vuxna – insatser

Statistikår 2003

SO0202

A. Allmänna uppgifter

A.1 Ämnesområde

Socialtjänst

A.2 Statistikområde

Individ- och familjeomsorg

A.3 Statistikprodukten ingår i Sveriges officiella statistik

Statistikprodukten ingår i Sveriges officiella statistik.

A.4 Ansvarig

Myndighet/organisation: Socialstyrelsen
Adress: 106 30 Stockholm
Kontaktperson: Angélica Porturas Arriola
Telefon: 08-55 55 36 08
Telefax: 08-55 55 35 63
E-post: angelica.porturas@socialstyrelsen.se

A.5 Producent

Myndighet/organisation: SCB
Adress: Karlavägen 100
Kontaktperson: Ingrid Florén
Telefon: 08-506 940 00
Telefax: 08-661 52 61
E-post: ingrid.floren@scb.se

Myndighet/organisation: Statens institutionsstyrelse (SiS)
Adress: 103 26 Stockholm
Kontaktperson: Stina Björk
Telefon: 08-453 40 00
Telefax: 08-453 40 50
E-post: Stina.Bjork@stat-inst.se

Myndighet/organisation: Inregia AB
Adress: Warfvinges väg 29
Kontaktperson: Helene Johnsson
Telefon: 08-688 71 00
Telefax: 08-688 77 32
E-post: helene.johnsson@inregia.se

A.6 Uppgiftsskyldighet

Uppgifterna samlas in med stöd av lagen (2001:99) om den officiella statistiken och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

Skyldighet att lämna uppgifter till undersökningen om insatser enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM), gäller enligt förordning (1981:1370) om skyldighet för socialnämnderna att lämna statistiska uppgifter, senast ändrad i förordning (2001:942) om skyldighet för socialnämnderna att lämna statistiska uppgifter.

A.7 Sekretess och regler för behandling av personuppgifter

I myndigheternas särskilda verksamhet för framställning av statistik gäller sekretess enligt 9 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100).

Vid automatiserad behandling av personuppgifter gäller reglerna i personuppgiftslagen (1998:204), senast ändrad i förordning (1999:1210).

På statistikområdet finns dessutom särskilda regler för personuppgiftsbehandling i lagen (2001:99) och förordningen (2001:100) om den officiella statistiken.

A.8 Gallringsföreskrifter

Frivillig vård: Insamlingsblanketter gallras efter ett år. Mängddataregistret gallras inte.

För tvångsvårdsstatistik gäller Riksarkivets föreskrifter om gallring hos Socialstyrelsen beslutade den 14 augusti 2001 (RA-MS 2001:40). Enligt 2 § gallras inte individdataregistret. Däremot gallras enligt 3 § de primäruppgifterna efter 3 år.

A.9 EU-reglering

EU-reglering finns inte.

A.10 Syfte och historik

Syftet är att beskriva omfattningen av vårdinsatser för vuxna personer med missbruksproblem och övriga vuxna. De frivilliga insatserna som ges enligt socialtjänstlagen (SoL) 4 kap. 1 § består i huvudsak av bistånd som avser boende, individuellt behovsprövade öppna insatser, frivillig institutionsvård och familjehemsvård. Insatserna inom tvångsvård på institution enligt LVM består av ansökning, omedelbart omhändertagande och utskrivning.

Sedan statistikår 1994 har Socialstyrelsen publicerat officiell statistik om insatser till vuxna personer med missbruksproblem. Denna statistik har bestått av insatserna inom tvångsvården enligt LVM. Tidigare publicerades statistiken av Statistiska centralbyrån i Statistiska meddelanden, serie S.I.

Statistiken i sin nuvarande form publiceras sedan 1998.

A.11 Statistikanvändning

Statistiken används av statliga och kommunala myndigheter för planering, utvärdering och uppföljning av verksamheten. Den ger även underlag för forskning, opinionsbildning och politisk verksamhet.

A.12 Uppläggning och genomförande

Statistiken är en sammanställning av fyra olika undersökningar. Samtliga är totalundersökningar.

Den första undersökningen handlar om insatserna som enligt SoL ges till vuxna med missbruksproblem inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg i Sveriges 290 kommuner. Insatserna som undersöks är bistånd som avser boende, individuellt behovsprövade öppna insatser, frivillig institution och familjehemsvård.

Den andra undersökningen är en sammanställning av uppgifterna från KIA-systemet som används i Statens institutionsstyrelse. Sammanställningen avser samtliga personer med ansökan och utskrivning om tvångsvård. Den tredje undersökningen handlar om länsrättsdomar och beslut om omedelbart omhändertagande. Undersökningen avser samtliga länsrätter i riket. Undersökningen som sker kvartalsvis sammanställs årligen av SCB. Den fjärde undersökningen handlar om insatserna som enligt SoL ges till övriga vuxna inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg i Sveriges 290 kommuner. Insatserna som undersöks är bistånd som avser boende, individuellt behovsprövade öppna insatser, frivillig institution och familjehemsvård.

A.13 Planerade förändringar i kommande undersökningar

Delar i statistiken som baseras på insamling av uppgifter på mängdnivå avseende hela året inkluderar inte könsfördelning. Det finns planer för att undersöka vilka möjligheter våra uppgiftslämnare har att redovisa pålitliga könsfördelade uppgifter som avser hela året. En annan aspekt som kommer att undersökas under kommande år är hur statistikens relevans påverkas av könsfördelning.

Det har visat sig finnas behov för att utveckla delen om frivilliga insatser. Inom de frivilliga insatserna är statistiken om öppna insatser den som har visat störst behov av förbättring.

B. Kvalitetsdeklaration

0 Inledning

Syftet med statistiken är att kontinuerligt ge socialtjänsten kunskapsunderlag för att kunna följa upp, utvärdera och utveckla individ- och familjeomsorgens verksamhet i förhållande till uppsatta mål. Statistiken ger även underlag för forskning, opinionsbildning och politisk verksamhet.

Statistikens första del avser vuxna personer som har problem relaterade till eget missbruk, och som av socialtjänsten får individuellt behovsprövade insatser enligt SoL som syftar till att avhjälpa eller lindra dessa problem.

Statistikens andra del avser länsrättsdomar och beslut enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Statistikens tredje del avser tvångsvård på institution enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

Statistikens fjärde del avser vuxna personer med sociala eller psykiska problem som inte är relaterade till eget missbruk. Gruppen kallas övriga vuxna och består av de som av socialtjänsten får individuellt behovsprövade insatser enligt SoL som syftar till att avhjälpa eller lindra deras problem.

1 Innehåll

1.1 Statistiska målstorheter

Antal personer med insats enligt SoL den 1 november 2003.

Antal inskrivningar under 2003.

Antal insatser under 2003.

Antal boendedygn under 2003.

Antal vård dygn under 2003.

Antal tvångsintagna personer enligt LVM den 1 november 2003.

Antal personer med ansökan enligt LVM under 2003.

Antal ansökningar om vård enligt LVM under 2003.

Antal personer med beslut enligt LVM under 2003.
Antal länsrättsdomar enligt LVM under 2003.
Antal utskrivna personer enligt LVM under 2003.
Antal utskrivningar av vården enligt LVM under 2003.

1.1.1 Objekt och population

Frivilligvård:

När det gäller den frivilliga vården för både missbruk och övriga vuxna används socialtjänsten i alla Sveriges kommuner som undersökningsenhet. Kommunernas socialtjänst redovisar statistiken på mängdnivå. De redovisar statistik över vuxna med missbruksproblem och övriga vuxna personer som varit i kontakt med kommunens socialtjänst. Vuxna personer med missbruksproblem avser personer som är 21 år eller äldre och som missbrukar alkohol, narkotika, läkemedel, lösningsmedel eller kombinationer av dessa, och som får individuellt behovsprövade insatser av socialtjänsten som syftar till att avhjälpa eller lindra dessa problem. Med övriga vuxna avses personer som är 21 år eller äldre och har sociala eller psykiska problem som inte är relaterade till missbruk, och som får individuellt behovsprövade insatser av socialtjänsten.

Tvångsvård:

När det gäller tvångsvården, som endast ges inom missbruksområdet, används som undersökningsenhet dels institutioner kallade hem för vård eller boende (HVB), dels länsrätter. I dessa fall är populationen de intagna på institution enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM).

1.1.2 Variabler

Antal personer med insats den 1 november 2003 fördelas på födelseår och kön.
Antal vård dygn på frivillig institutionsvård fördelas på typ av vårdgivare.
Antal tvångsintagna personer enligt LVM den 1 november 2003 fördelas på kön.
Antal ansökningar fördelas på bifallna, avslagna, typ av indikation om vård och typ av missbruksmedel.

Typ av indikation fördelas på risk för att skada sin egen hälsa, risk för att förstöra sitt liv, risk för att skada sig själv och risk för att skada närstående.

Typ av missbruksmedel fördelas på alkohol, narkotika, lösningsmedel, alkohol och narkotika, alkohol och lösningsmedel, narkotika och lösningsmedel samt alkohol, narkotika och lösningsmedel.

Beslut fördelas på fastställda, icke fastställda, indikation, prövning, beslutsfattare och missbruksmedel.

Prövning fördelas på sådan prövning som består och sådan som upphör.

Beslutsfattare fördelas på länsrätt, polis och socialnämnd.

Härledda variabler:

Vårdtid i antal dagar räknas fram med hjälp av datumen för vårdstart och avslutad tvångsvård med avdrag för eventuella avvikelседagar. Medelvårdtid räknas fram med hjälp av totala antalet vård dagar under året dividerat med totala antalet avslutade vårdtillfällen under året.

1.1.3 Statistiska mått

Totalt antal under 2003.

Totalt antal den 1 november 2003.

Antal personer med insats per 10 000 invånare (21–64 år).

Dygn per inskrivning.

Genomsnittligt antal vård dygn per person.

Genomsnittlig vårdtid (dagar).

1.1.4 Redovisningsgrupper

Riket

Län

Kommun

Åldersgrupper (frivilliga insatser): 21–24, 25–49, 50–64 och 65 eller äldre.

Åldersgrupper (tvångsvård): yngre än 18 år, 18–20, 21–24, 25–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–64 och 65 år eller äldre.

1.1.5 Referenstider

Referenstider för denna statistik är *statistikår 2003* och *den 1 november 2003*.

I statistikåret 2003 ingår insatser som beslutades före 2003 men som var pågående under referenstiderna.

1.2 Fullständighet

Statistiken beskriver endast vård och insatser av vuxna missbrukare och övriga vuxna som varit i kontakt med kommunens socialtjänst enligt SoL eller varit föremål för tvångsvård enligt LVM. Därmed omfattas exempelvis inte uppgifter om missbruksvård inom hälso- och sjukvården.

Statistiken avser inte uppgifter om själva behandlingen, dvs. här ingår inte uppgifter om typ av behandling, behandlingsomfattning och behandlingsutfall. Statistiken avser inte heller sociodemografiska uppgifter som yrke, socialbakgrund, etnicitet, familjeställning, bostadslöshet etc.

2 Tillförlitlighet

2.1 Tillförlitlighet totalt

Uppgifterna som ligger till grund för statistiken över insatser för vuxna med missbruksproblem och övriga vuxna kommer från olika uppgiftslämnare. Uppgifter om den frivilliga vården hämtas för **sjätte** gången från kommunernas socialtjänst. De uppgifter som avser tvångsvårdade (individuppgifter) bedöms vara av bättre kvalitet än de som avser den frivilliga vården (mängduppgifter). Inga kända bortfall förekommer i statistiken över tvångsvårdade.

2.2 Osäkerhetskällor

Följande osäkerhetskällor kan identifieras:

- Svårigheten att bedöma om någon uppgiftslämnare glömt att rapportera något eller några beslut.
- Uppgifter om tvångsvårdade har hämtats från det administrativa datasystemet som Statens institutionsstyrelse byggt upp som stöd för sitt arbete med placering och uppföljning av personer som vårdas på institution. Detta system är nytt och avsett för det administrativa arbetet. Därför kan det förekomma felaktigheter som ännu inte upptäckts.
- Bedömningen av vilka personer som ska räknas som *vuxna med missbruksproblem* respektive *övriga vuxna* kan variera mellan kommunerna.
- Personer med psykiska och sociala problem i kombination med missbruk av alkohol och/eller narkotika kan ha redovisats på olika sätt.
- Kommunernas datasystem kan innehålla uppgifter som inte helt överensstämmer med dem som ska ingå i statistiken.
- Uppgifter som kodas i kommunerna kan vara ofullständiga i vissa fall.
- Insatser inom bistånd som avser boende registreras på olika sätt i olika kommuner.
- En person kan ha flera individuella behovsprövade insatser

samtidigt, men detta framgår inte av de mängduppgifter som kommunerna lämnar.

2.2.1 Urval

Samtliga insamlingar är totalundersökningar.

2.2.2 Ramtäckning

En undertäckning är känd avseende rampopulationen för övriga vuxna. Vissa kommuner har organisatoriskt lagt verksamheten för övriga vuxna under vård och omsorg. Dessa redovisas inte i denna statistik utom i statistiken för funktionshindrade.

Uppgifter om övriga ramtäckningsproblem saknas.

2.2.3 Mätning

Mätningsinstrument för denna statistik är följande:

- Blanketten *Insatser för vuxna personer med missbruksproblem under 2003*. Frågeformulärens innehåll framgår av punkt 1.1.2 Variabler.
- Blanketten *BV/HS 624 – Länsrättsbeslut enligt LVM 2003*. Innehållet framgår av punkt 1.1.2 Variabler.
- Postbeskrivning till register över ansökan om LVM-vård 2003. Innehållet framgår av punkt 1.1.2 Variabler.
- Postbeskrivning till register över omedelbara omhändertaganden enligt LVM 2003. Innehållet framgår av punkt 1.1.2 Variabler.
- Postbeskrivning till register över utskrivningar av vårdade enligt LVM 2003. Innehållet framgår av punkt 1.1.2 Variabler.
- Blanketten *Insatser för övriga vuxna inom socialtjänst individ- och familjeomsorg under 2003*. Frågeformulärens innehåll framgår av punkt 1.1.2 Variabler.

2.2.4 Svarsbortfall

Det saknas svar från en kommun i insamlingen som avser frivilliga missbruksinsatser.

Det har inte rapporterats något svarsbortfall för insamlingen som avser uppgifter över tvångsinsatser som redovisas från SiS och länsrätten.

Det saknas svar från två kommuner i insamlingen som avser övriga vuxna.

För en mera utförlig beskrivning av totalt bortfall och partiellt bortfall se sidor 14 och 15 i rapporten. Här nedan finns en länk till rapporten.

<http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2004/8433/2004-44-7.htm>

2.2.5 Bearbetning

2.2.5.1 Frivilliginsatser för vuxna med missbruksproblem och övriga vuxna
De insamlade uppgifterna bearbetas hos leverantören. Vid inmatningen kontrolleras uppgifterna i ett kontrollprogram baserat på de logiska sambanden som finns mellan och inom olika frågor. De fel som då uppdragas skrivs ut på en kontrollista. Kontrollprogrammet jämför också årets uppgifter mot uppgifterna vid föregående mättillfälle. När uppgifterna 2003 skiljer sig från uppgifterna som lämnades 2002, enligt gränser som Socialstyrelsen specificerat till leverantören, noteras även detta på kontrollistan. Listan skickas sedan ut till kommunen för rättning och för möjlighet till kommentarer om vad skillnaderna kan bero på. Vid insamling av statistikår 2003 fick 155 av 290 kommuner en rättelseförfrågan om uppgifter för missbruk. Elva kommuner skickade inte tillbaka kontrollistan efter påminnelser. När det gäller insamling för övriga vuxna fick 129 kommuner minst en rättelseförfrågan. 21 kommuner besvarade inte denna förfrågan. Dessa kontrollistor gällde skillnader gentemot inlämnade uppgifter för statistikår 2002.

2.2.5.2 Tvångsvårdinsatser

Uppgifter från länsrätten

Insamlingen från länsrätten sker kvartalsvis. Länsrätten skickar blanketterna till SCB som gör en årlig sammanställning på uppdrag av Socialstyrelsen. Det inkomna materialet granskas manuellt, rättas och kompletteras. Dataregistrering sker i programmet Paradox. Även vid dataregistreringen förekommer automatisk granskning via logiska kontroller och valida värden.

Uppgifter från SiS

Uppgifterna om tvångsvård som lämnas till SCB på diskett från SiS, anpassas, registreras och granskas i Paradox på uppdrag av Socialstyrelsen.

Uppgifter avseende intagna 1 november 2003: Från SiS inkom uppgifter om personer som fanns registrerade hos SiS den 1 november 2003. Från detta material togs följande poster bort: personer som vårdades enligt SoL, de som hade vård i annan form (§ 27), de som låg på sjukhus samt de som satt i fängelse. Av dessa saknade vissa poster uppgift om missbruksmedel. För samtliga kunde man dock hämta uppgifter om missbruksmedel från länsrättsbesluten.

Uppgifter om utskrivningar från LVM under 2003: Detta material kompletterades med behandlingshemsnummer och omredigerade personnummer. Här saknades uppgift om missbruksmedel för vissa poster. För samtliga kunde man dock hämta uppgifter om missbruksmedel från länsrättsbesluten.

2.2.6 Modellantaganden

Ett värde som har bortfall skattas genom två olika metoder enligt typ av fall:

- Totaluppgift finns, men deluppgift saknas

I detta fall har samtliga deluppgifter bortfallskompletterats för kommunen i fråga och fördelningen i riket har använts som hjälpinformation enligt följande:

$$x_{ik} = \frac{\sum x_{jk}}{\sum x_j} X_i$$

i = kommun med saknade uppgifter

j = kommun med kompletta uppgifter

x_{ik} = skattning av deluppgift k för kommun i

x_{jk} = deluppgift k för kommun j , där uppgifterna är kompletta

X_i = total för kommun i

X_j = total för kommun j

- Totaluppgift finns, men deluppgift saknas

I detta fall används uppgifter om befolkningen för att kunna uppskatta både total- och deluppgift

a) Uppskattning av totaluppgift

$$X_i = \frac{\sum X_j}{\sum B_j} B_i$$

b) Uppskattning av deluppgift

$$x_{ik} = \frac{\sum x_{jk}}{\sum B_j} B_i$$

i = kommun med saknade uppgifter

j = kommun med kompletta uppgifter

X_i = skattning av total för kommun i

x_{ik} = skattning av deluppgift k för kommun i

x_{jk} = variabelvärde för kommun j , där uppgifterna är kompletta

B_i = befolkning i kommun i som har bortfall

B_j = befolkning i kommun j

Summeringen $\sum$ innebär summering av alla kommuner i kommungruppen som inte har bortfall. Befolkningen som används i uppskattningen är befolkningsmängd mellan 21 och 64 år den 31 december 2003.

Konsekvenser:

I tabellerna har bortfallet markerats med ".." på kommunnivå. Det bortfallskompletterade värdet ingår däremot på läns- och riksnivå. Detta innebär att publicerade totalsummor för län och för riket skiljer sig från dem som man får om man kopierar och summerar värdena för kommuner.

2.3 Redovisning av osäkerhetsmått

Det redovisas inte något osäkerhetsmått.

3 Aktualitet

3.1 Frekvens

Undersökningarna genomförs och publiceras varje år.

3.2 Framställningstid

Vi räknar med en framställningstid på 7 månader från och med att blanketterna skickas till uppgiftslämnarna.

3.3 Punktlighet

Enligt publiceringsplan.

Publicerades den 10 juni 2004.

4 Jämförbarhet och sam användbarhet

4.1 Jämförbarhet över tiden

Jämförelser med tidigare års uppgifter måste till stora delar göras med försiktighet. Före statistikår 1998 ingick endast insatser inom institutionsvård för vuxna med missbruksproblem i denna statistik och uppgifterna inhämtades från vårdinstitutionerna och länsrätterna. Från och med 1998 inhämtas uppgifterna från kommunerna (för frivilligvård) samt från Statens institutionsstyrelse och länsrätterna (för tvångsvård). Jämförelser med uppgifter tidigare än statistikår 1998 försvåras av att statistiken fått en ny indelning.

Beträffande den frivilliga vården, där uppgifterna samlats in för sjunde gången, innehåller uppgifterna mellan statistikår 1998 och 2001 mycket stort bortfall. Jämförbarhet torde från statistikår 2002 vara mer möjlig än för tidigare år.

Jämförelser inom tvångsvården på institution försvåras på grund av några förändringar som gjordes till 1998 års rapport. Däremot borde uppgifterna inom tvångsvården från åren 1998–2003 kunna jämföras. De huvudförändringar som infördes i statistiken om institutionsvården fr.o.m. 1998 och som gör jämförelser problematiska är i korthet:

- Uppgifter om frivillig vård i hem för vård eller boende har för tidigare år än 1998 insamlats från institutionerna.
- Tidigare inkluderade statistiken personer från 18 år som varit föremål för frivillig institutionsvård. Målpopulationen avgränsas sedan 1998 till att omfatta personer från 21 års ålder, vilket innebär att antalet vuxna med missbruksproblem blir något lägre än det hade blivit med den gamla åldersavgränsningen (se fotnot i tabell 13).
- Personer i åldern 18–20 år med insatser inom den frivilliga missbrukarvården (dvs. undantaget LVM-insatser) ingår fr.o.m. 1998 års statistik i den del av socialtjänststatistiken som beskriver socialtjänstens insatser för barn och unga. Men tyvärr går det inte att utläsa hur många dessa är.
- När insatserna relateras till en viss mättag har mättagen ändrats från den 31 december till den 1 november.

4.2 Jämförbarhet mellan grupper

Små möjligheter till jämförelse med andra länder finns då både insamlingsförfarande och lagregleringar skiljer sig åt.

4.3 Samanvändbarhet med annan statistik

När det gäller boendedygn och vårddygn kan det i denna statistik finnas skillnader mot de uppgifter som finns i räkenskapssammandraget. Anledningen till dessa skillnader är att rättelser för felaktiga uppgifter lämnades efter att insamlingstiden gick ut.

5 Tillgänglighet och förståelighet

5.1 Spridningsformer

Rapporten publiceras i Socialstyrelsens serie Socialtjänst med beteckningen 2004:7. Dessutom finns rapporten tillgänglig på Socialstyrelsens hemsida, <http://www.socialstyrelsen.se/Publicerat/2004/8433/2004-44-7.htm>

5.2 Presentation

Publikationen består huvudsakligen av tabeller. Dessutom finns ett inledande kapitel som beskriver bakgrund, definitioner och begrepp, kvalitet, datainsamling och resultat.

5.3 Dokumentation

Sedvanlig registerdokumentation finns och kan beställas från Socialstyrelsen.

5.4 Tillgång till primärmaterial

För frivilligvården gäller att uppgifterna samlas in på aggregerad nivå. Detta gör att möjligheterna till specialbearbetningar är begränsade.

Vad beträffar tvångsvården finns ett individbaserat dataregister. Beskrivningen för detta register hittas i länken:

http://www.socialstyrelsen.se/NR/rdonlyres/34DF238B-E916-4A8C-8F5E-06C6A99111DC/0/Registret_LVM.pdf

Beställningar och förfrågningar riktas till statistikenhetschef.

5.5 Upplysningstjänster

För ytterligare information om statistiken kontakta:

[Angélica Porturas](#)

[Tfn 08-555 536 08](#)

angelica.porturas@socialstyrelsen.se